

р. Ш6(2=4ч)
к. ф19

Д. ФАЛЬКІВСЬКИЙ

ПОЛІССЯ

КОРОТКИЙ ПАСПОРТ КНИГИ

+

Шифр Р Ш 6(2-4x); Ф 19 Инв. № 26256 45Автор Рань-Ківський Д.Назва Томська. Лекції збірка
третя.Місце, рік видання Х. К., 1931.Кіль-ть стор. 50, [1] с.

-//- окр. листів _____

-//- ілюстрацій _____

-//- карт _____

-//- схем _____

Том _____ частина 35 5 вип. _____

Конвюлот: _____

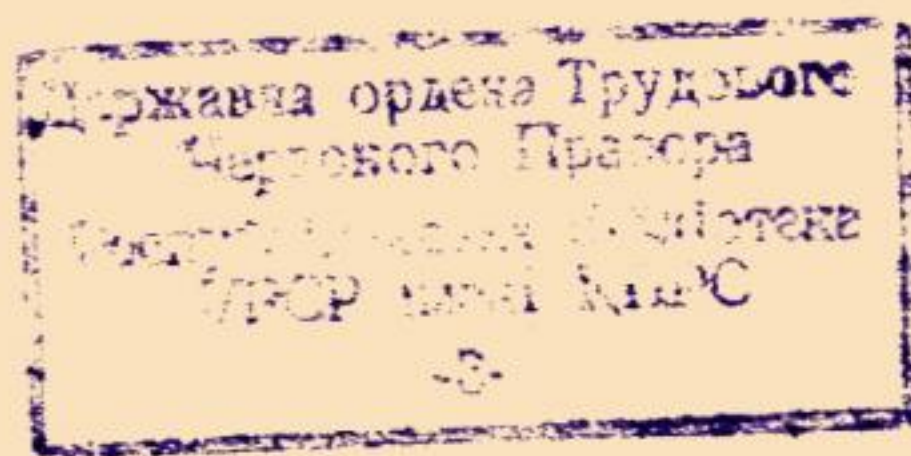
Примітка: 14. X. 2002 Мо. 13 -

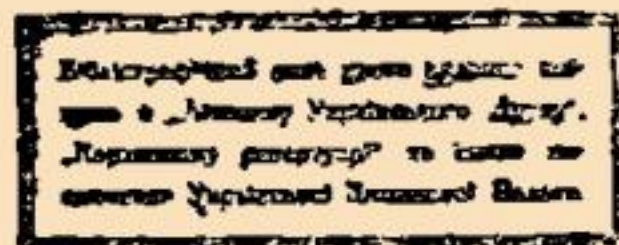
ДМИТРО ФАЛЬКІВСЬКИЙ

ПОЛІССЯ

ПОЕЗІЙ ЗБІРКА ТРЕТЯ

«ЗАХІДНЯ УКРАЇНА»
ХАРКІВ — 1931 — КИЇВ

КИЇВ—1931
УПО Київ. Школа ФЗУ № 4. Зам. 1648.
Мельнік 1714 3¼ друж. арк.
ОСТ Бє—125×176—2000

Ой весно, весно!..

Як розтане над пущею шум
І пливма

попливе над шляхами,
А розгнузданий вітер на глум
Потолочить степи копитами,—
Отоді я пригадую знов
Ніби жужіль запечену кров,
Що п'янила лани, як вино:
Це було так давно,

так давно,

Ой весняночко, весно, давно...

Ой весно, весно!..

Десь далеко,

за тисячі миль

Починалась ти Жовтнем веселитим,
Щоб до нас докотитись розгонами хвиль
Тільки у квітні.

І коли зацвітала сосна,

І коли зеленіли лани—

Йшли батьки і брати,

йшли брати і сніи

За той прапор ясний,

Що несла далина.

Ой весно, весно!

Ти розбіглась тоді по ланах
І припала к мережаній луці,
Бо була тоді перша весна
Незабутня весна революції.
І так дивно здавалося нам,
Нам,

одвічним,

забитим рабам,

Що не брязнем кайданами знов,
Що впиваємось помсти вином:
Це було так давно,

так давно,

Ой весняночко,

весно,

давно...

Ой весно, весно!

Скільки днів проковтнув сивий час,
Коян вперше порепані руки
Розгребли купу панських образ,
А рушниці закрикали круком
Над степами,

над синню гаїв

І повстання під сяйво вогнів
Розлилось, як у повінь вода,—
То наш гнів затопив береги.

І несли ми удар за удар

І за око по двоє очей,

Щоб ніколи й ніяк вороги

Не забули

повстання ночей.

Ой весно, весно!
Пам'ятаєш!
Під хмари не білі орли,
Не орли понад хмарами—круки.
І гармати гули...
і гармати ревли,
І сплітались покорчені руки.
Хай нас тисячі там полягло,
І струхлявіло досі в могилі,
Та Жовтневе скривавлене тло
Побілити вже шляхта не в силі.
І коли уночі мовчки стогнуть гаї,
Вмиті кров'ю і потом народу,—
Вірю—вийдемо знов на бої,
Як повіє весною зі сходу...

Київ 1925.

З М І Н І.

Вам,
 молодим,
 цвісти, зоріти
І брукувать новий і рівний шлях,
І стяг цей,
 потом,
 кров'ю злитий,
Тримать міцніш в гартованих руках,—
А нам...
 А нам іти до краю,
Для вас протоптувать стежки,
Щоб там лишити цвіт розмаю,
Де нам у спадок — будяки.

ІІ

Вам,
 молодим,
 вже путь ясніша,
І зоряно сміється далина
Й новими літерами пише
Про дні прийдешні,
 ваші дні весна,—
А нам уже на дві третини
Заповнило рядки життя

Й зо всіх бажань — у нас єдине:
Не будь гальмом
на ваших,
на путях.

III

Вам,
молодим,
любить, горіти,
Як тільки вміє молодість одна,
І запал свій,
вогнем зогрітий,
Нести од бігуна до бігуна,—
А в нас уже серця іржаві,
І осінь липне до думок
І крок,
що так раніш тужавів,
Нерівний став,
хисткий наш крок...

IV

Так...
Ми вже поволі гаснем.
З очей у нас не викресать вогнів.
І золотить байдуже час нам
До неминучости шляхи нудні.
Проте, ні болю, ні розради,
Ні смутку в нас, ні розпачу, проте,—
Коли із нашого старого саду
Останнє листя вітер обмете...

Нехай собі...

 Нам тільки вчасно
Устигнуть би цей прапор передать,
Щоб не спинилась,
 не погасла
Залізна ваша, впевнена хода.
Бо вам любить,
 бо вам горіти
І, далеч випивши до дна,
Потужний крок
 вогнем зогрітий,
Нести од бігуна до бігуна—

Київ 1929.

Н. Ушинський.

Комусь дано діла творить великі,
Що ниткою простягнуться в віки,
А з мене досить,
 що не був дволикій,
Що серця не міняв на мідяки;
А з мене досить,
 що маленькі вчинки,
І пориви свої, й діла дрібні
Я не виносив продавати на ринки,
Мов той крамар в базарні дпї.
І хоч тепер уже лягла утома
І борозни прорізали чоло, —
Я все ж радий,
 що кожному кому
В своїх піснях я напоїв теплом;
Я все ж радий,
 що вмів співати просто,
Благословляючи людей і кожному мить,
Що моє серце,
 виснажене доста,
Учили прагнути,
 горіти
 і любити.

Тому не заздрю я нічому і нікому,
Хай іншим їх незрівняні діла...
А з мене досить
вміти вкласти в кому
Хоч би одну краплиночку тепла.

Ірпінь 1939

ЧАБАН

*Присвячую червоному парти-
занові Ф. Хведосюкові.*

Вечір в вадумі, в сльозах.
Вечір такий кучерявий;
Тільки об зуби шлюза
Буг полохливо гнусає.
Тільки мережі ланів
Пнуться і лізуть угору.
Наче ключі журавлів,
Ген за розпачливим бором.
Стогне журливе село,
Блимає, плаче огнями:
Горе в хатах залягло,
Ходить брудними ногами.
В'їлася влада панів
В хлопську порепану шкуру, —
Хто ж сперечатися смів,
З панської ласки:
До муру.

Гілаче журливе село,
Блимає грізно огнями,
Горе в хатах залягло,
Ходить брудними ногами.

В згорбленій хаті до стін
Тулиться помста огниста,
Мовчки вигострює гнів
Проти неправди і зиску.

II

Гомовіла пуша лунко, стоголосо,
І набрякли сльози на краєчках вій;
Зелено-пурпурні розчесали коси
Сосни вікові.
Ген там за проваллям, де в багнищі синім
Скорчившись, гойдає вітер осоку,—
Чабав сивоусий в латаній свитині
Рубає, мов криця, промову палку.
Брови, що од років ніби срібним мохом,
Над чолом повисли грізним виром хмар,—
А під ними очі наче вогник з льоху
Та в мужицькій серці не кривця, а жар.
— Чуйте, добрі люди... Що ж то далі буде?
Чи ж таки в неволі всім нам загинуть,
Вимучені спини, виснажені груди,
Під нагай жандарма завше наставлять?
— Панство сараною сіло нам на шию.
Кривавицю з м'язів витягає вщерть...
Гей, у кого в серці ще вогонь бреніє,
Чи не час до помсти, чи не час на герць?!

.

Гомоніла пуша, лунко стоголосо,
В сльози на деревах кутався туман,
Прислухались сосни, розчесавши коси,
До змови селян.

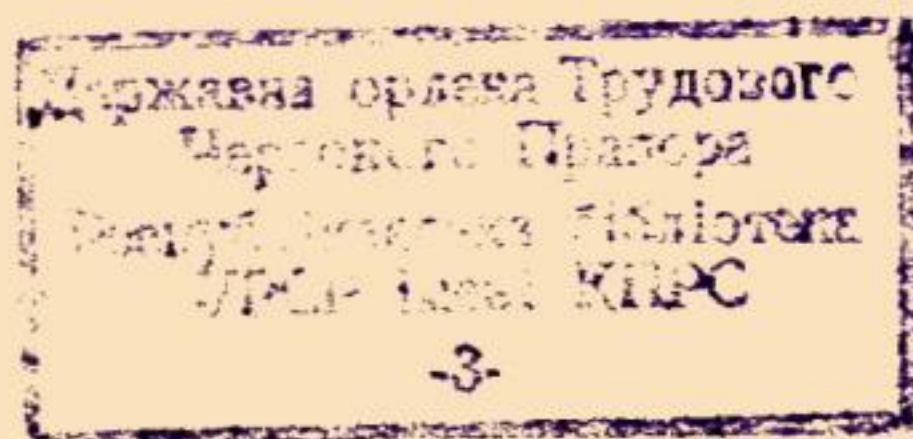
Вигравав на флейту кострубатий вітер,
Товстими губами дув у безліч сурм.--
Чабан сивоусий сльози гніву витер:
Поведе він завтра злидарів на штурм.

III.

Паща ночі чорна - чорна,
Зуби щірять в небо зорі,
Вітер скиглить, наче жорна,
У розпатланому борі.
Сосни мружать сиві брови
(На гілках спочили роси).
Вийшла сотня чабанова
Тихим кроком по дорозі.
Попереду з одрізаном
Чабан суне сивоусий,
А за сотнею тумани
Заплітають косу русу.
А за сотнею тумани
Уквітчаються стрічками:
Ген за бором палац пана
Усміхається огнями.
Мармурові плити спали.
Парк — не парк — жагуче лоно,
Тільки тіні колисали
І спадали на колони.
Ніч чумаза, чорноброва,
Обваляла в сажу тіло.
Вихром сотня чабанова
На маєток налетіла.
Налетіла і насіла,

Порозхристувались двері
І на світлі засяхтіли
Обрізани, револьвери.
Чабан став,
 примружив око;
— Як живете, мось панове?!
Постріл дзвякнув серед ночі
І напився мармур крові.
Запеклася кров смолою,
Панські трупи на підлозі.
Вітер гнучкою рукою
На деревах витер сльози.
Ранок глянув на пожежу,
На руїни мармурові, —
Там, де обрій стеле межі,
Суне сотня чабанова.
Одбивають ноги кроки,
Замітають ноги роси,
У повстанців шлях широкий,
У них серце стоголосе.
Висувалась ніби з гущі
Тога бору пурпурова.
В туманах зелених пуші
Зникла сотня чабанова.
Зникля сотня.
 Тільки вітер
Розпанахав ранку тіло, —
Тільки вітер,
 злидень вітер
Лоскотав повстанців
 смілих.

Місяць дививсь командармом
 На сині мережі ланів,
 Рота пикатих жандармів
 Виблискує лезом штиків.
 Дзвоном — хода по дорозі, —
 Котилася бігла луна,
 Там, де пшениця в тривозі
 Пісню співає ланам.
 Вітер замурзаний плакав,
 Ховався під стріхи села, —
 Рота жандармів пикатих
 Сонні хати облягла.
 Ранок (червона заграва)
 Чумазий туман розпоров,
 І почалася розправа
 За панський маєток, за кров.
 Трупів з півсотні під тивом,
 До решти прилипнув нагай.
 Тільки один у свитині
 Заhekано в сотню примчав,
 Тільки один у свитині
 Заhekано в сотню примчав. —
 А понад соснами синіми
 Не небо — заплаканий став.
 Зморшки сірими рисками
 На пуші смаглявім чолі.
 В серце повстанців — присками:
 — Жандарми панують в селі...
 Глянуло сонце самотньо,
 Бризками сипало гнів;

Кулею строїлась сотня:
— В село!.. Виручати братів!..

V

Коли сивій обрій проковтнув зірницю,
А кущі вдягнулись в білявий саван:
— Не хибни, зозулько, не хибни, рушнице.
Не хибни, голубко, — промовляв чабан.
Пестять одрізана руки, що од рала,
Липне поцілунком палець до курка,
А старече око ворога обрало
Он того — в погонах, он того — панка.
Соняшні проміння запряглися в ярма,
А погонич — сонце пірнуло в жита, —
Сотня одрізанів гупнула в жандармів
І луку ковтає неба тихий став.
Гей, чабанське око, хоч старе роками,
Та ще цілить добре, не дригне рука:
„Пан-поручник“ землю вигриза зубами
І востаннє сонце очима шука.
А довкола нього трупами з півсотні,
Вулиця від крові панської ятрить.
Виглядало сонце тоскне і самотнє
„Реквієм“ співали кудлаті вітри.
Здригнулись жандарми. Кулемет лоскоче
Тіло чорнозему, мережі ланів.
Чабан сивоусий в латаній сорочці
На бій переможній веде злидарів.
Дарма, що патронів в них не вистачає,
Що „пан“ кулеметом сіє по кущах, —
У повстанців серце, наче світ, безкрає.

А рушниці міцно стиснуті в руках.
Сині тіні сонця, ніби перехрестям,
Ген там по дорозі вгрузли в край села.
Кулемет жандармів замовк і не хрестить:
Біля нього купа повстанців лягла.
І тоді, як вітер, проспівавши месу,
Заховався в пуші сивих туманах, —
Із всієї сотні переможців десять
Верталися з бою й несли чабанів.
Брови, що од років ніби срібним мохом,
А над ними чорна кривавиця з ран
Капає струмочком на землицю вогку,
Мов проща востаннє пущу і туман.

VI

Вечір в задумі, в сльозах,
Вечір такий кучерявий, —
Тільки об зуби шлюза
Буг полохливо гнусавить.
Тільки мережі ланів
Пнуться і лізуть угору,
Наче ключі журавлів,
Ген за розпатланим бором.
Стогне журливе село,
Блимає, плаче огнями:
Горе в хатах залягло,
Ходить брудними ногами.
В'їлася влада панів
В хлопську порепану шкуру:
Хто ж сперечатися смів, —
З панської ласки:

— До муру!

Плаче журливе село,
Блимає грізно огнями:
Горе в хатах залягло,
Ходить брудними ногами.
А за селом, де туман
Голову сиву нахилить, —
Спить, спочиває чабан
В чорних обіймах могили.

Київ, 1925 р.

Пройшли сумніви і вагання,
Пройшли, як сон, як сивий дим,
Як перший запал молодий,
Як тінь забутого кохання.

Ах, день один... один би день
Серед борів своїх пожити!
О, скільки міг би я створити,
Легенд нових, нових пісень.

Та знаю я, що вже ніколи
В своє Полісся не прийду,
Не вдарю пісню молоду
Об синь гаїв, болот і поля.

І вже ніколи мої ноги
Не вмиють роси осоки
І не впаде мій спів стрункий
На перехрещені дороги.

Мені тут сумно, сумно так...
На скронях — ніби мох на соснах
І сниться хата, в хаті кросна
І лід роздертий в болотах.

Весна. Болото розлилося,
І певне батько мій в човні
Гайса і шле привіт весні
Своїм розчубленим волоссям.

Мабуть не раз пожалкував,
Що син підручним більш не буде...
Змете не раз сльозу на груди
Його порепана рука.

І скаже, глянувши на воду:
Ото б удвох вловили рибки!
А мати дивиться крізь шибку
І жде... і жде синка з походу.

А хто ж матусенько моя,
Тепер цівки для тебе суче,
Під посвист веретен співучий,
Під тихі шуми у гаях?

Мабуть нікто, матусю мила,
Бо сина вже нема, нема...
І туга біла, як зима,
Спадає на полотна білі.

Скажи, чи й досі ще рука
Твоя нитки тонкі виводить,
І чи в очах ще й досі води
Злилися в посмішку струмка?..

А пам'ятаєш, як колись...
Було мороз у вікна клепле,

А в нас у хаті тепло, тепло,
І співи смутком повились...

А ти, зігнувшись коло печі,
Сидиш на лаві і прядеш,
І смолоскип пасмо руде
Поклав тобі на щуплі плечі...

Дзюрчить співа веретено,
Немов істота невмируща,
Йому вторить одвічна пуща,
За манюпусіньким вікном.

Або голодний вовк понуро
Під самі вікна заскавчить,
І встане батько мій на мить,
Суворі брові зниже хмуро,

Візьме рушницю й на подвір'ї
Кудись у далечінь пальне,
І стріл розсиплеться, як шір'я,
І вовчий сміх на мить засне.

Лише на мить, бо за хвилину,
Немов придушені плачі,
Назустріч зорям у ночі
Виття вовків ще дужче лине.

Бувало й так, що цілу ніч,
Коля туман гаї обгорне,
З рушниці батько в безвість чорну
Світив весь час крихкі вогні.

Тоді ти в хаті світ гасила
І поглядала на Христа,
І з кожним пострілом уста
Свої до уст моїх тулила.

А луни нам несли з гаїв
Рушниці батьківської кашель,
І буйно билось серце наше
Під плач поранених вовків.

І так тремтіли ми до ранку,
Аж поки світ не догорить,
Аж поки заспані бори
Загомонять у нас на ганку.

Скажи: чи ж можу я забуть
Твої зелень-зелені очі
І цокіт веретен сорочий,
Туманів сиву каламуть?

І може через те, що зріс я
Під завивання й плач вовків
Отам, де гай чоло вклонив, —
Я став співцем свого Полісся.

І жаль такий до сліз, до болю,
Що більш додому не прийду,
Не вдарю пісню молоду
Об синь гаїв, болот і поля.

Тепер я зовсім вже не той,
Яким мене ти, мамо, знала:

Забув про постолі і сядо,
Вдягнувши „шимі“ і пальто...

Та не забув тебе і пушу
І батька зморщене чоло,
І до хатини за селом
Мене все тягне дужче й дужче.

Ха-ха! Який я став смішний!
Ото б тобі тепер побачить,
Як син твій харцизяк ледачий
Складає віршики весні.

І силоміць в поети суне,
(Так, знай, мов, наших чабавів)
Навчившись бренькати пісні
І рвати порвані вже струни...

І жаль такий, до болю жаль,
Що більш додому не прийду.
Не вдарю пісню молоду,
Щоб аж сміялась синя даль.

Боярка 1925

1 9 0 5

I.

Я тільки про клаптик Полісся,
Про тиху задуму гаїв,
Про шуми осінні узісся,
Про злидні в житті чабанів.

В минуле думками я лину,
І тоскно, і журно мені:
...Вже двадцять, як пуцу покинув...
...Вже двадцять, як я в чужині.

Не знаю: така в мене вдача,
Чи може я змалку вже звик:
Як листя пожовкле побачу —
Пригадую п'ятий я рік.

Пригадую тихе Полісся,
Мов діти, замурзані дні...
І, мабуть, тому-то приніс я
З собою й мотиви сумні...

Бо в нас не уміють співати
Веселих, барвистих пісень:

Життя у похилій хаті
Нам горе кує день-у-день.

Живемо ми нудно і сіро
В болоті, багні, у гаю...
Одне лише любим без міри
Це—волю і пушу свою.

За волю і пушу віддати
Готові усе чабани:
В обдертій, похилій хаті
Навчились ми волю пінить,

Бо вирости ми на просторах
Безмежних болот і гаїв...
...Я тільки про клаптики горя,
Про злидні в житті чабанів...

Нехай у словах моїх жура,
Нехай мої думи сумні;
Б очах поліщуцьких похмурих
Цвітуть невеселі вогні...

Мотивів веселих не знають
У нас і тепер, і колись,
Бо з тихими шумами гаю
Вродилися ми і зрослись.

Мабуть така моя врода,
Чи може я змалку привик:
Як плаче дощами природа—
Пригадую п'ятий я рік...

Пригадую осінь... уалісся...
І діда Ігната в човні...
Що там... в болотах... на Поліссі
Загинув за волю в борні...

II.

Такий старий дідусь Ігнат...
Кому і як його не знати?
Було: настане лиш весна
Він вже в човні з веслом лапатим..

А поруч його штук зо-три
Дітей сидить коло вітрила:
— Ге-ей! — гукне, й вода горить,
І човен мчиться, як на крилах.

На дні човна жаки й жаки.
Це — дідів хліб і сіль, і мило...
Дідусь Ігнат старий такий,
Що навіть вії побіліли.

Старий дідусь. Та ще в очах
Йому огонь не згас від років:
Кли кремнівка у руках, —
Ціляв зайців за двіста кроків.

Старий дідусь... Така ж стара
Кремнівка, репана роками...
Ніколи з нас ніхто не брав,
Не дотикавсь її руками...

Бо дід казав, що „не візьму
Ніколи вдруге вже з собою“,
А ми ж любили так весну,
Й човна з крилатою ходою...

Звідкіль прийшов дідусь, не знав
В селі у нас нікто й ніколи...
Давно прийшов... Не 'дна весна
З того часу промчала полем...

Не раз болота синій лід
До Висли хвилями котило.
І жив собі в хатині дід
В такій, як сам — старій, похилій...

О, як любили діда ми...
Ех, юні дні! Ех, дні кохані!
Було: з середини зими
Казали: — скоро сніг розтане...

І цілу зиму дзвіз юрби
Щодня вливавсь до діда в хату. —
Бо що ж було для нас робить
У дні зимові, волохаті?

Про школу в нашому селі
Хіба що мріяло узлісся,
Зате корчма була як слід,
А в ній горілки хоч залийся.

І пив горілку поліщук,
А діти гралися з вітрами

Під монотонний пущі гук,
Під монотонні пущі гами.

Го... Го... Розумний дід Ігнат.
Усе село його любило...
А нас — манила так весна
І човен дідів легкокрилий...

Добро було тоді для нас,
Коли тепло сніги поколе...
І води поведе весна
Немов на штурм на суходолі.

О, часе мій! Минулі дні...
О, любий наш старенький діду.
Ніколи вже я на човні
Разом з тобою не поїду...

Давно... давно... Вже двадцять літ,
Як 'я покинув пущу сиву,
Та не забув я верховіть,
Пісень задумані мотиви.

III.

І от... прийшов той п'ятий рік...
Мабуть така моя удача:
Його я згадувати звик
Коли пожовклий лист побачу...

Поліська осінь... Сірі дні...
Бодото хвилями ридало.

А пуша слала сум і гнів,
І в груди била калаталом...

Шалений вітер хвилі гнав
І розсівав туман руками.
Один старий дідусь Ігнат
В човні гайсав щодня з жаками.

Жаки—це дідів хліб і сіль...
Для діда ж треба було їсти:
Забувши втому, голод, біль,
Возив панам він рибу в місто.

І якось раз одного дня,
Коян із міста дід приїхав,
Палали очі від огня,
А на обличчя впала втіха...

Такий веселий дід Ігнат,
В очах горить якась відвага:
— Капут вже скоро всім панам...
— Не віриш? — На, читай „бамагу“,

Пішла „бамага“, наче гук
По пущі ходить, з хати в хату,
Аж поки вридникових рук
Прийшлося „бамазі“ тій зазнати.

Спершу одного стражник вів
До пана вридника в покої.
Розливсь рікою панський гнів
І дзвінко падали побої.

Нарешті все-таки узнав
Урядник правду про „бамагу“.
...Старенький вже дідусь Ігнат,
В очах його горить відвага...

Сидить собі дідусь в човні
Разом з кремнівкою й жаками,
А хвилі ляскають по дні...
І парус шепчеться з вітрами...

Жаки для діда хліб і сіль.
Для діда ж треба пити, їсти...
Забувши втому, голод, біль,
Возив панам він рибу в місто...

І раптом стражник:--Діду! Гей!
— Ану, збирайся скоріш до пана!..
І лунко з дідових грудей:
— Нехай пожде... мені ще рано...

— Збирайся! —стражник крикув знов.
Його рука взялась за „Смита“.
Гребнула куля за човном
По хвилях, наче кінь копитом...

А їй у відповідь набій
З кремнівки вдарив у тумани...
І стражник впав к землі сирій...
І стражник вже повік не встане...

А потім військо... козаки...
Замість села—одні руїни...
О, дні мої. Мої роки!
Тоді свою я пушу кинув.

IV

Я тільки про клаптик Полісся,
Про тиху задуму гаїв,
Про шуми осінні узлісся,
Про злидні в житті чабанів,

Нехай у словах моїх жура...
Нехай мої думи сумні:
В очах поліщуцьких похмурих
Цвітуть невеселі огні.

Мотивів веселих не знають
У нас і тепер і колись,
Бо з тихими шумами гаю
Вродилися ми і зрослись.

Мабуть вже така моя вдача,
Чи може я змалку ізвик,
Як осінь туманами плаче —
Пригадую п'ятий я рік...

Пригадую осінь... узлісся...
І діда рибалку в човні,
Що там, в болотах, на Поліссі
Загинув за волю в борні..

В минуле я думами лину
І тоскно... І журно мені...
Вже двадцять, як пущу покинув.
Вже двадцять, як я в чужині...

Вже двадцять, як діда Ігната
До бору чота повела,
Як постріл туман волохатий
Приніс на руїни села...

Я тільки про клаптик Полісся...
Про тиху задуму гайв...
Про шуми осінні узлісся,
Про злидні в житті чабанів...

Київ 1925

ІЗ ЦИКЛУ „ПОЛІССЯ“

Очерет мені був за котиску,
В болотах я родився і зріс.
Я люблю свою хату поліську...
Я люблю свій зажурений ліс...
Що там тропики, пишні пампаси!
Загляньте-но в пущу до нас!..
Я оддав би за неї одразу
І Тибет,

і Урал,
і Кавказ.

А поліське похмуре болото? —
Інв Полісся вода залила...
Тільки де-не-де хутір самотній,
Тільки де-не-де клаптик села.
Хоч у злиднях живемо,
у бруді,

Та приволя яке по весні,
Коли виставиш вітрові груди
І летиш

і летиш на човні.

А вода і хлюпоче, і плаче,
Захинається в лютій злобі.
Ну, скажіть, в кого серце гаряче,
Як весну навесні не любить?

І укриють безкраї простори
Білокурі чайки і човни,
Тільки слухай, як води говорять
В буйнім заспіві свята весни...
Тільки слухай, як хвилі хлюпочуть,
Як нестримана повідь гуде:
Зайвий рух —
і за обрій заскочиш;
Зайвий рух —
і навк пропадеш.

А коли зарегочє негода, —
О, тоді не жартуй із води!..
Як для неї,
 чортяки, не вгодиш —
Ох зазнаєш же,
 brate, біди...
І втікаєш тоді яко мога,
Щоб скоріше на беріг з човном,
Бо ні віра в могутнього бога,
Ні чорти не допоможуть все 'дно.
Попокрутить тебе,
 поповертить,
Зажене, де й Макар не бував:
Не одного закрутить до смерти,
Не одна пропаде голова.
Проковтнуть сивоусі тумани
В свою пащу тебе і човна,
І ніколи,
 ніколи,
 не встанеш

У болоті із глейкого дна.

А на ранок,
як сонце прогляне,
Як затихнуть горласті вітри —
Тільки хвилі гудуть неустанно
Й ряботинням болото ятрить.
Та на березі ходить, блукає
Півсела, заглядаючи в синь:
— Ну, а може таки приблукає
На човні чоловік, або син...

А пізніше — плачі,
голосіння,

А пізніше
жалоба в селі;
Не один,
не одна на колінах
Лає бога святого без слів.

Так гартує природа до бою
Нас із самих малесеньких літ;
Ми зрослись,
побратались з водою,
І живемо, як вміємо жити.
І не дивно, що любимо змалку
Буйну воду і буйні пісні:
Наше серце —
це серце рибалки,
А життя наше —
книга борні...

Боярка 1925.

КАЗКА

I

Під тихе рипіння морозу
Я казку стару пригадаю,
Як тихо шепочуться лози
Весною в поліському краю.

Про що ж мають інше співати
Слова мої щирі і ніжні?
Ой, пуще моя волохата,
Болот килими білосніжні!

Вдягнувшись в іней, тумани,
Такі ви серйозні й печальні,
Як тихий заплаканий ранок,
Як обрій заплаканий дальній.

Такі ви хороші і милі,
Журливо-величні просторі,
Як вітру пахучого хвилі,
Як хвилі пахучого моря.

Для вас мої думи огнисті,
Для вас моя пісня і жура:

В дале́кім, забрьо́ханім місті
Чужий я, чужий серед мурів.

Чужа ця маленька кімната,
Чужі ці брудні тротуари
І обрій, заплутаний в ґрати
З дротів, що нависли, як хмара.

Думками я весь на Поліссі,
І пу́щу вітаю без слів я,
І чую, як вітер пронісся,
І бачу, як плачуть верхів'я,

Як сумно оголені лози
Цілує туман з болотами, —
А сосни, закутані в сльози,
А сосни, укриті снігами,

Гіллями поважно і ніжно
Симфонію творять чудову...
Ой, пуще ж моя білосніжна
І велетні-сосни казкові!

Так хочеться вас оспівати,
Так хочеться в пісні зогріти
І ласки цілунок крилатий
Послати з гарячим привітом.

Вдивляючись в рейки мохнаті,
Від інею срібні трамваї,
Про пу́щу свою волохату
Я казку стару пригадаю.

II.

З дитячих років пам'ятаю
Легенд чимало і казок,
Але одна, як шепіт гаю,
Не йде і досі ще з думок.

Не знаю, хто складав ту казку, —
Чи тихий сум, чи смутку біль,
Що в неї вклали стільки ласки
До вбогих нив, до вбогих піль.

І казка та по всіх Поліссі,
По сірих закутках села,
Як шум мінливого узлісся,
Як тінь вечірня проплила.

Чи то тому, що наша пуща
Сплела вінок з зелених віт, —
Та казка давня невмируща
Передається з роду в рід?

Чи то тому, що гомін гаю
Нас учить вірити в казки, —
Ту казку в нас оповідають
Любовно так поліщуки?

А чи тому, що час без міри
Кує нам злидні все життя, —
Ми радо так у казку вірим
І в ній шукаєм забуття?

Не знаю я... Не хочу знати...
Не хочу рушати думок...
Але люблю я пригадати
Чомусь одну з усіх казок.

III.

І каже казка, що давно,
В часи старі, в часи минулі,
Де в нас тепер гаї, багно,
Де лози хвилями погнулись,

Колись були замість болот
Степи, укутані квітками,
І жив собі в степах народ,
Що звється й досі чабанами.

Стрункий, високий і гнучкий,
З очима, повними блакиті,
Як небо в заводі ріки,
Або волошки в стиглім житі, —

Він серце чисте, чесне мав,
Любив степи свої, як брата,
І в сяйві сонячних заграв
В степах гайсав, як грім крилатий.

Сьогодні тут... а завтра там...
І що ні день — все далі й далі...
Гуляй... складай пісні квіткам...
Цілуй очима срібні далі!

Ах! скільки волі! скільки снів!
Усе пройшло і пилом вкрито.
Тепер в Поліссі гніт панів
І „Жеча Польська Посполіта“

.
Добрячий був тоді народ!
Не знав ні пана, ані кари,
Не знав ні злиднів, ні турбот
І жив з того, що пас отари.

Го-го! Тоді ж овець було...
Хіба пісчинок більше в морі.
Було, як плем'я загалом
Жене отари в степ просторий, —

Аж пил гуде від тисяч ніг,
Аж степ вгинається боками,
А білі вівці, ніби сніг,
Все йдуть і йдуть, як білі плями.

І степ, здається, побілів,
І степ, здається, білобокий,
І того моря ніг, голів
Не обіймеш, не схопиш оком.

А біля вівців на коні
Могутні постаті у шкурах
Голубооких чабанів
То тут, то там промчать, як буря,

Це пастухи, що день за днем
Зросли й умруть в степах широких

І, мов прирісши до коней,
Пасуть отари рік за роком.

Обличчя їх, як жовта мідь,
А м'язи крицею налиті.
Ах, очі ці... Ах, ця блакить,
Мов ті волошки в стиглім житі.

.
І тихо, мирно, без турбот
Минали роки за роками.
І жив собі в степах народ
Що зветься й досі чабанами.

Ні сіл... ні хат... лиш степу шир,
А зверху небо чисте, вмите,
Під ним шатри з овечих шкір,
А над шатрами вітер... вітер...

Отак в шатрах гуртом жили,
Як от тепер живуть в комуні, —
І пасли всі — старі й малі
Свої отари білорунні.

Гуртом і стригли тричі в рік
Вони овець своїх отари
І білу вовну лоном рік
Гуртом возили на базари.

І продавали за моря,
На сіль міняючи, на зброю,
На самоцвіти, що горять,
Переливаються водою,

На срібні келихи, ножі,
Із бронзи виковані вміло...
Все,—що захочеться душі,—
Дістанеш ти за вовну білу.

Отак-от мирно без турбот
Минали роки за роками,
І жив собі в степах народ,
Що зветься й досі чабанами.

Струвкий, високий і гнучкий,
З очима, повними блакиті,
Як небо в заводі ріки,
Або волошки в стиглім житі,

Він серце чисте, чесне мав,
Любив степи свої, як брата.
І в сяйві сонячних заграє
В степах гайсав, як грім крилатий.

Сьогодні тут... а завтра там...
І що ні день — все далі й далі...
Гуляй... Складай пісні квіткам...
Цілуй очима срібні далі...

Овечий сир до молока,
Кавалок хліба прездоровий,
Вода з холодного струмка —
Це — все, що треба чабанові.

IV.

А за далекими морями,
Де гори з небом обнялись,
Де сонце стеле сині плями
Понад верхів'ями узлісь,

Де місяць вверх ногами ходить
Над морем чорним, як смола,
Де скелі точать буйні води,
А гай закутала імла, —

Отам таки в ту давню пору.
В минулий час старовини,
Колись в лісах над самим морем
Жили розбійники-пани.

Прийшли вони із краю світу
І звоювали землю ту,
А люд, що жив в лісах одвіку,
Попав в неволю, у біду,

І працював і дні, і ночі,
Запрігшись в панському тяглі,
Щоб не розгнівають панські очі
І не згубить, бува, голів.

Так от, кажу, в ту давню пору,
В минулий час старовини,
Колись в лісах над самим морем
Жили розбійники-пани.

А в них був цар, лютіший ката,
Сидів на троні з черепів,
Що дня виводив розпинати
Він полонених і рабів.

Що дня збирав своїх підданих
І посилав на здобич їх.
І що ні день, і що ні ранок —
То все новий нальот, набіг.

І що ні день пінились хвилі
Від їх мальованих човнів.
Що на вітрилах сніжно-білих
Переганяли всіх вітрів.

А в тих човнах, як хижа зграя,
Пани озброєні сидять
І денно й нічно виглядають
Кого б, кого б ограбувати.

Усі боялись того моря,
Царя боялись, як огня,
Що в ті часи, в ту давню пору
Сидів з панами у гаях.

Тряслись сусіди від набігів
Отих розбійників-панів,
Що налітали рясним снігом
З своїх мальованих човнів.

І утікали світ-за-очі,
У інші землі і краї,

Панам лишаючи на здобич
Своє добро, шатри свої.

Отак собі в ту давню пору,
В минулий час старовини,
Колись в лісах над самим морем
Жили розбійники-пани.

Не знали праці їхні руки,
Їх не обходив втоми біль:
В чужих сльозах, кривавих муках
Вбачали радощі собі.

V.

І от дізнався панський цар,
Що за морями, за лісами,
Де сонце цілий рік, як жар,
Де степ устелений квітками, —

Живуть трудящі чабани
В степах незміряних, просторих,
І вмиль мальовані човни
Спінили чорне, буйне море.

Ой, скоро, скоро мчать вітри,
Ой, скоро, скоро б'ють по хвилях,
А ще скоріше од вітрів
Човни несуться на вітрилах.

Але дізнались чабани,
Що в гості їде лютий ворог,
Щоб їх скорить, заповонить
І одвезти в полон за море.

І степ прокинувся, заgrimів,
Укрився військом пішим, конним
З голубсоких чабанів,
Що йшли вмирать за рідні гони.

І каже казка, що тоді
Були бої такі криваві,
Що степ купавсь як у воді,
Що край увесь у крові плавав,

Що цілий рік в диму, огні
Справляла смерть криваве свято,
Що поруч батька і синів
Ішли на бії жінки, дівчата,

Що довго ще гнили кістки
В степах, що вік не схопиш зором,
Що ні один із тих панків
В човні не втік за чорне море.

VI.

В Поліссі, всіянім гаями,
В краю лози, багна, болот
В цю казку, виткану віками,
І досі вірять ще народ.

Він вірить в те, що в степ широкий
Після кривавої різні
Прийшли голодні, тяжкі роки
І степ зубожів, обіднів...

Що там, де впала крапля крові
Голубооких чабанів,
Тепер ростуть гаї соснові
В колишнім обширі степів..

А де лились дівочі сльози
В часи кривавої різні,
Тепер ридають тихо лози
У надвечірній тишині...

Що панську кров і панські трупи
Знесли вітри у рівчаки,
Що в осоки зелених купах
Гниють ще й досі їх кістки.

Що рівчаки оті криваві
Зросли в безмежні болота,
А в них ростуть отруйні трави
І пахне трупами вода.

Нехай це казка... проста казка,
Що її виткав пущі гук,
Але в цю казку, повну ласки,
Наївно вірить поліщук.

Чи то тому, що наша пуша
Сплела вінок з зелених віт,

Та казка давня невмируща
Передається з роду в рід?

Чи то тому, що гомін гаю
Нас учить вірити в казки, —
Ту казку ще оповідають
Любовно так поліщуки?

Не знаю я... Не хочу знати...
Не хочу рушати думок...
Але люблю я пригадати
Чомусь одну з усіх казок.

Київ 1925 р.

З М І С Т:

Ой весно, весно!	5
Зміні	8
Комусь дано діла творить великі	11
Чабан	13
Пройшли сумніви і вагання	21
1905	26
Із циклу „Полісся“	35
Казка	37

A 530915